

- ◆ Міністерство культури та стратегічних комунікацій України
- ◆ Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти
- ◆ Східний регіональний науково-мистецький центр НАМ України
- ◆ Харківська державна академія дизайну і мистецтв
- ◆ Кафедра реставрації та експертизи творів мистецтва

30 РОКІВ КАФЕДРИ РЕСТАВРАЦІЇ ТА ЕКСПЕРТИЗИ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

ХАРКІВ 2024

УДК 75.046.3:27—312.9(477.52/.6) «20-21»

ORCIDID: 0000-0001-7811-1294

Максим ТЕРЕХОВ

Харків, Україна

ЗБЕРЕЖЕННЯ МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ЛЬВІВСЬКОЇ СЕЦЕСІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У науковій публікації представлено результати дослідження та подальшої реставрації монументального живопису мистецького напрямку сецесії. Висвітлено яскравий приклад зміни та перебудови протягом століття з житлового приміщення до публічного простору, а саме міської бібліотеки. Приміщення, яке багате своїми декоративними розписами та поліхромією, зазнало значних змін у радянський період свого побуду. Інтер'єр приміщення зазнав значних побілкових та олійних нашарувань, які сховали всю красу авторського рішення в будівництві приміщення.

Ключові слова: Львівська сецесія; монументальний живопис; реставрація; дослідження; різночасові нашарування.

The scientific publication presents the results of the study and subsequent restoration of monumental painting of the art direction of the Secession. A vivid example of the change and reconstruction over the course of a century from a residential building to a public space, namely the city library, is highlighted. The room, which is rich in its decorative paintings and polychrome, underwent significant changes during the Soviet period of its construction. The interior of the room underwent significant whitewash and oil layers that hid all the beauty of the author's decision in the construction of the room.

Keywords: Lviv Secession; monumental painting; restoration; research; different-time layers.

Будинок по вул. Шота Шуставелі, 8 міста Львів, є зразковою пам'яткою архітектури стилю сецесії, а також живописним оздобленням датованим початку ХХ сторіччя. Проектувався і зводився будинок у 1905-1906 роках, як житловий комплекс за проектом відомого у Львові українського архітектора Владислава Садловського. Однак, впродовж ХХ сторіччя приміщення використовували для різних установ. Одна з цих установ, частину будинку, а саме, приміщення правого крила першого поверху, з середини ХХ століття використовували як міську бібліотеку.

Бібліотека розташована у архітектурній зоні пам'ятки місцевого значення у близькому центрі міста. За період радянського побуту, приміщення будинку зазнали перемалювань та часткових перебудов різного характеру, що привело до втрати автентичності інтер'єру.

З метою визначення наявності історичних монументальних цінностей, їхнього подальшого збереження та відновлення первинного вигляду приміщення міської бібліотеки, а саме монументальних декорацій та столярних конструкцій, команда Kapr Restorer за фінансової підтримки Львівської обласної адміністрації та меценатів, на початку провела низку відповідних досліджень із подальшими консерваційно-реставраційними роботами. Я був керівником реставраційних робіт на цьому об'єкті під кураторством Василя Карпіва.

Перш за все проведено візуальні обстеження та техніко-технологічні дослідження стін та стель інтер'єру. Проведено дослідження стану живопису за допомогою цифрового мікроскопа та ультрафіолетових ламп. Також задіяні руйнуючі методи дослідження зондажі [3, с. 33-36; 6, с. 17-23].

Візуальний аналіз відіграв важливу роль у визначенні стану збереженні в якому пам'ятка дійшла до нашого часу. Пошукові зондажі дали можливість визначити наявність та стан збереження первісних монументальних орнаментів, їхнє індивідуальне художнє виконання [7]. Для підготовки відповідної реставраційної документації зроблена попередня картосхема зруйнованих зон на різних площинах інтер'єру. Проведена фотофіксація всіх виконаних робіт (ф. 1, ф. 2).

За результатами відповідних досліджень встановлено, що авторський монументальний живопис, який розташований на стелі та стіни бібліотеки, замальовані різночасовими поновленнями вапняною і олійною фарбами, а також гіпсовою шпаклівкою,

Фото 1. Руйнуючі методи дослідження

Фото 2. Руйнуючі методи дослідження

яких налічувало в різних кімнатах від 3 до 6 шарів. Первісний живопис виконано клейовою темперою. В цілому, поновлення виконані переважно в радянський час, у світлих одноколірних тонах, в деяких кімнатах зустрічається червоний колір первинного часу живописного оздоблення приміщення (ф. 3).

Стелі та стіни мають подібний характер пошкоджень та стан збереження. Стан основи розписів на стелі та стінах в помешканні не задовільний, в деяких місцях аварійний. Причини руйнацій - це постійні замокання з верхніх поверхів, в результаті чого, виникли грибок та пліснява, які досить вагомо зруйнували живописні декорації інтер'єру (ф. 4).

Виявлено також хімічні та механічні причини пошкоджень, а також ті, що виникли з природнього старіння приміщення та пізніших ремонтних втручань (ф. 5). Багаторічне замокання стелі та стін призвело

Фото 3. Процес розтистки живопису від пізніх нашарувань

Фото 4. Аварійні зони

Фото 5. Замокання стелі у процесі побуту

до накопичення мінеральних солей в різних ділянках інтер'єру і як наслідок - руйнування структури основи та фарбового шару, утворення висолів, які видно поверх усіх ремонтних поновлень [1; 2].

Стеля та стіни будівлі виконані цегляною кладкою на вапняно-піщаному розчині, поверх якої нанесена основа для живопису вапняно-піщаний тиньк, сірого кольору. Виявлено на стінах приміщення гіпсові штробы для електро-комунікацій радянського періоду. Встановлено численні відшарування основи тиньку від цегли, кракелюр різного характеру, дрібні механічні пошкодження, а також втрати, які наповнені гіпсом.

В одній з центральних кімнат бібліотеки розташовані гіпсові елементи ліпнини рослинних мотивів. Після низки проведених досліджень, визначено задовільний стан гіпсових декорів, які розташовані під різночасовими фарбовими нашаруваннями.

В результаті дослідження столярних виробів, а саме, дверей та вікон приміщення, виявлено 4 різночасові шари олійної фарби, а також не авторське утеплення дверей, у вигляді імітації шкіри коричневого кольору, під якою знаходилися радянські газети.

Частина оригінальної фурнітури є збереженою: замки для фіксації дверей, накладки з ручками та завіси. Всі металеві елементи виконані з бронзи жовтого кольору. Стан збереження металевої фурнітури – задовільний.

За результатами досліджень під багатшаровими поновленнями у кожній з кімнат заховані первинні сецесійні розписи стель та стін приміщення, живописні декорації, які формували даний інтер'єр у історичному, стилістичному та декоративному задумі автора [4, с. 61-68; 5, с. 81-86]. За результатами руйнуючих методів дослідження, а саме, зондажів, можна визначити, що кожна кімната є індивідуально представлена у живописних декораціях та колористичній гамі, яка виглядає цілісно та перегукуються між собою, що вказує на загальний детально продуманий проєкт ще на етапі будівництва та декорування помешкань. Усі поліхромні композиції інтер'єру виконані за допомогою трафаретів та гармонійно поєднані разом з іншими елементами приміщення такими як п'єци та елементи з дерева.

Початком проведення реставраційних заходів було укріплення та фіксація аварійних зон. Укріплення відбувалося за допомогою клейової речовини «Ледан» у вигляді порошку білого кольору (ф. 6). Матеріал розчинявся у дистильованій воді до відповідної густоти та за допомогою медичного шприца ін'єкціями вводився матеріал у структуру основи стіни. При

Фото 6. Укріплення основи

необхідності відшарована основа фіксувалася відповідними будівельними стяжками.

За результатами проведених досліджень різночасові нашарування складаються з вапна та підменту, які досить легко видалялись водою та механічно нейлоновими щітками і скальпелем. Авторський живопис виконано у техніці темпер, тому витримує відповідний різновид розчи-сток. На деяких зонах присутні пізні нашарування олійної фарби. Ці нашарування розчинялися компресом гідроксиду натрію (суміш соди і вапна) та механічно знімалися скальпелем.

У сучасному плані приміщення кімната 1 та 4 відносяться як окремі кімнати. В процесі реставраційних робіт після видалення пізніх побілкових нашарувань виявлено первинні розписи. В ході дослідження авторського стінопису встановлено, що кімната 1 та 4 спочатку проектувалися як одна прохідна кімната. Цьому висновку є підтвердження, а саме стінопис у вигляді орнаменту на стелі, який проходить через стіну між цими просторами. В процесі реставрації демонтовано стіну пізньої перебудови та повернуто авторський задум архітектора.

Фото 7. Поповнення втрат живопису

Фото 8. Вигляд зони інтер'єру після реставрації

Фото 9. Видгляд зони інтер'єру після реставрації

Поповнення втрат основи проводилось автентичним матеріалом, суміші піску та вапна «тиньку». Відсолення проводилися за допомогою білих паперових рушників та цигарковим папером. Папір фіксувався за допомогою 1 відсотка клейової речовини Тилоза. В деяких кімнатах процедура відсолення могла повторюватися від 5 до 15 разів. На реставраційні вставки основи наносився своєрідний ґрунт-побілка (рідка суміш вапна). Реставраційні поповнення живопису виконано частково ідентичним матеріалом клейовою темперою, в цілому зібрані основні маси композиції (ф. 7). Після проведення реставраційних робіт приміщення набуло більш автентичного вигля-

ду. Зараз цей об'єкт використовується як арт-простір Мистецька бібліотека.

Проведена значна робота з відновлення культурно-історичної пам'ятки Львова. Відновлено та законсервовано віцілілі фрагменти живописних трафаретних декорів. З міської радянської бібліотеки зі своїми однотонними побілковими декорами об'єкт перетворився у публічний арт-простір з частково відновленими розписами «мистецьку бібліотеку» (ф. 8-10). У цьому бібліотечному просторі, що на вул. Шота Руставелі, 8, працюватиме коворкінг для креативних спільнот, команд та відвідувачів, експозиційна зала для виставок різного характеру, кабінет мистецтв та книжкова майстерня.

Фото 10. Вигляд зони інтер'єру після реставрації

Джерела та література

1. Білецький П.О. Українське мистецтво другої половини XVII—XVIII століть. Київ: Мистецтво, 1981. 159 с., іл.
2. Вплив навколишнього середовища на збереження об'єктів при експонуванні. – URL: <http://art-con.ru/node/4470> (дата звернення 24.05.2015)
3. Долуда, А.О. Судово-мистецтвознавча експертиза. Наукова конференція професорсько-викладацького складу ХДАДМ за підсумками роботи у 2006 – 2007 навчального року (Харків, 16 – 19 травня 2007р.). Харків, 2007р. С. 33-36.
4. Терехов М.О., Долуда А. О. Метод розшарування як можливість проведення атрибуції різночасового живопису. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. №37 (3). С. 61-68.
5. Терехов М. Карпів В. Досвід збереження різночасового монументального малярства. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. №58 (1). С. 81-86.
6. Логвин Г.Н. Етика реставратора і науковця. *Пам'ятки України. Історія та культура: Науковий часопис*. Київ, 2001. 4. С. 17-23.
7. Логвин Г.Н. По Україні: Стародавні мистецькі пам'ятки. Київ: Мистецтво, 1968. 463 с.